

NATIONAL
GEOGRAPHIC

NUMMER 1/2017 • € 6,95

HISTORIA

Eerste Wereldoorlog
Ruhrgebied ingenomen

Tweede Wereldoorlog
Verdeeld Duitsland

Koude Oorlog
Never Again

Het Ruhrgebied

Een verandering over 100 jaar van de oorlogsproductie
in het Ruhrgebied

Ruhr: Wapenproductie was Booming Business

Eeuwen lang was het Ruhrgebied het hart van de Duitse industrie. Voorheen was het gebied het centrum van de productie van kolen en staal, in 2010 was het nog uitgeroepen tot cultuurhoofdstad van Europa. Maar achter deze heroïsche verhalen die uit het gebied opstijgen, ligt een historie van geweld.

Het Ruhrgebied kenmerkt zich door de jaren heen als economisch zwaartepunt. Duitsland, en ook andere landen, hebben altijd op de steenkool- en staalfabrieken gerekend. Het stond al die tijd bekend als dé plek waar ruwe materialen vanuit getransporteerd werden. Tijdens de grimmige periode, waarin zich twee wereldoorlogen voltrokken, werd het Ruhrgebied een van de grootste leveranciers van wapens voor het Duitse leger. Na de oorlogen werd er dan ook alles aan gedaan om dit tegen te gaan. Wat dit opleverde, was een rijke 100 jarige geschiedenis over

oorlogsproductie in het Ruhrgebied.

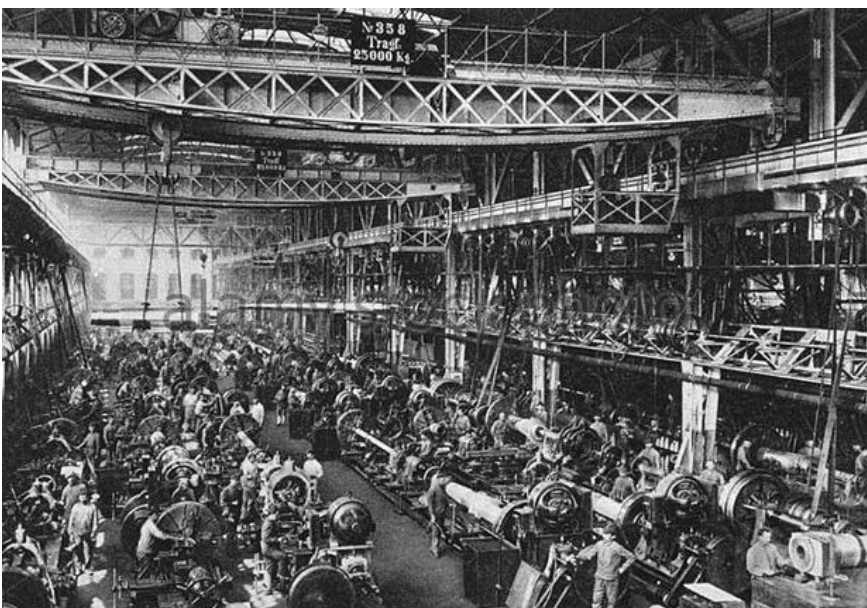
Eerste Wereldoorlog

De Eerste Wereldoorlog in het Ruhrgebied wordt gekarakteriseerd door vele stakingen en een ernstige hongersnood. Een van de eerste stakingen bevond zich net voor de oorlog, in 1914. Door zeer slechte leefomstandigheden besloten de arbeiders in het Ruhrgebied hun werk neer te leggen. Ondanks deze staking was het Ruhrgebied de grootste leverancier van Duitse wapens in de Eerste Wereldoorlog. Bedrijven als Krupp, Blohm & Voss en Siemens hadden ultramoderne technologieën die

Duitsland de victorie zouden bezorgen. Dit liep echter uit op een fiasco.

Duitsland was namelijk niet voorbereid op een langdurige oorlog. In de fabrieken van het Ruhrgebied werkten voornamelijk vrouwen of gedwongen arbeiders. Zij moesten onder de meest verschrikkelijke omstandigheden wapens produceren. Dit leidde nog een aantal keer tot stakingen, met de grootste in Augustus 1916. Het leger moest hierbij aan de pas komen. De opstand werd met ijzeren vuist neergeslagen.¹

Daarnaast had Duitsland te maken met een transportprobleem. Staal werd geproduceerd in het Ruhrgebied, waarna het naar Berlijn werd getransporteerd om daar tot wapens omgegoten te worden. Deze lege wapens werden vervolgens weer terug naar het Ruhrgebied gestuurd om daar met kruit gevuld te worden. Omdat de vraag naar munitie snel groeide, raakten de schema's speciaal ontworpen voor dit transport in de war. Treinen kwamen te laat waar-

KRUPP IN ESSEN

In de stad Essen stond ten tijde van de Eerste Wereldoorlog een fabriek van het bedrijf Krupp. Hier werden dag en nacht kanonskogels gemaakt, voornamelijk door vrouwen. Alle mannen waren namelijk op het slagveld te vinden.

WERELDBEDRIJF THYSENKRUPP

ThyssenKrupp, een groot industrieel conglomeraat, is geboren uit de fusie van twee industriële grootmachten: Thyssen AG en Fried Krupp AG. De geschiedenis van de zware industrie in de Duitse provincie Noord Rijn-Westfalen is gebaseerd op deze twee bedrijven. Zij stonden bekend om de verwerking van kolen, ijzer en staal en produceerden vooral auto's, schepen en wapens. Ten tijde van de Eerste en Tweede Wereldoorlog waren deze bedrijven nog niet gefuseerd. Het waren echter ook geen concurrenten van elkaar. Wat waren dan de rollen van deze bedrijven tijdens de twee wereldoorlogen?⁶

Krupp

Tijdens beide oorlogen was Krupp een van de grootste leveranciers van artillerie en schepen. Ze produceerde tevens de befaamde Duitse U-boten, die een grote rol speelden in het gevecht op zee. De werknemers die deze massavernietigingswapens produceerden, waren vaak gedwongen arbeiders of krijgsgevangenen, die onder slechte omstandigheden moesten werken. Na de oorlog werd het bedrijf Krupp aangeklaagd voor deze gruweligheden en hun nauwe samenwerking met het naziregime.⁷

Thyssen

In tegenstelling tot Krupp wilde de eigenaar van Thyssen AG, Fritz Thyssen, niets te maken hebben met wapenproductie in de Tweede Wereldoorlog. Hij was in sterke oppositie met de handelingen van Adolf Hitler en vluchtte naar Zwitserland aan het begin van de oorlog. Zijn bedrijf werd eigendom van de staat.⁸

door men vaak lang op het gewenste materiaal moest wachten. Alsof dat nog niet genoeg was, werd de productie van de kolenmijnen onregelmatig. Hierdoor werd de productie in Berlijn vertraagd. Er ontstond grote chaos. Schema's voor treintransport bleven uit en door harde vorst in januari en februari van 1917 konden de waterwegen ook niet meer gebruikt worden. Ook het volk was de dupe van deze steenkoolcrisis. Het grote steenkooltekort zorgde voor het sluiten van verschillende fabrieken, maar ook voor het samenvoegen van anderen. De Duitse regering dacht zo steenkool te kunnen besparen en het transportprobleem op te lossen.²

Dankzij het Ruhrgebied had Duitsland een enorme voorsprong op zijn grootste concurrent, Frankrijk, als het ging om staalproductie. Deze hoge productie werd bijna volledig toegekend aan het vergaren van allerlei soorten wapens. Een groot aandeel hadden de kanonnen en kanonskogels, die toentertijd in het overgrote deel van de slagvelden van Europa werden gebruikt.

Keizer Wilhelm II kreeg al snel door dat de industrie van Duitsland niet opgewassen was tegen een oorlog die zich maar voort bleef slepen. Hij probeerde de wapenindustrie nieuw leven

in te blazen door het stimuleren van de zware industrie. Zo ook in het Ruhrgebied, wat bekend stond om zijn zware industriële fabrieken en steenkolenmijnen. Dit werd echter bemoeilijkt door de Geallieerden. Zij hadden namelijk een zeeblokkade opgezet, waardoor Duitsland veel grondstoffen en levensbehoeften tekort kwam. Het gevolg was een grote hongersnood en woede onder de Duitse bevolking, wat weer tot vele stakingen leidde.

Voor het Ruhrgebied was dit een blessing in disguise. Door de zeeblokkade konden andere industrieën opbloeien en hun productie verhogen. Hieronder hoorde de mijnbouw en metaalindustrie, waar het Ruhrgebied om bekend stond. Ook de productie van voertuigen steeg. Er werden steeds meer tanks en versimpelde vliegtuigen geproduceerd, waarmee Duitsland een voorsprong

dacht te hebben.

Niets was minder waar. De Geallieerden hadden voertuigen die veel geavanceerder waren dan de Duitsers. Ook op andere gebieden liepen de Geallieerden voor. Uiteindelijk moest Duitsland zich in 1918 wel gewonnen geven. Dit betekende het einde van de Eerste Wereldoorlog, en een grootte verandering voor het Ruhrgebied.¹

Interbellum

Toen de slagvelden van de Eerste Wereldoorlog vol stonden met bloeiende klaprozen, werd er in Versailles een vredesverdrag getekend. Een van de voorwaarden voor de vrede waren de herstelbetalingen, die de grote schade aan Franse dorpen moest compenseren. In dit verdrag werd tevens opgenomen dat er sancties genomen zouden worden, mocht Duitsland niet aan de voor-

STAALMAGNAAT VÖGLER

Albert Vöglér, ten tijde van de Tweede Wereldoorlog de Staalkoning van Duitsland, was net als Krupp een aanhanger van Hitler en zijn nazisme. Hij verzorgde een groot deel van de staal die nodig was om de Duitse wapenindustrie draaiende te houden. Zijn patriotisme ging echter zeer ver. In 1945 kon hij niet meer aanzien hoe zijn land steeds verder terug werd gedrongen door de Geallieerden en pleegde zelfmoord door gif in te nemen.⁹

PASSIEF VERZET

Ten tijde van de Ruhr crisis protesteerde de Duitse regering door middel van passief verzet. Hier hoorde natuurlijk ook propaganda bij. Deze poster, waarbij een vrouw in de kleuren van Frankrijk het Ruhrgebied probeert te grijpen, werd wijd verspreid. Het riep het Duitse volk in het Ruhrgebied op om zich niet over te geven aan de Fransen en te blijven vechten voor wat van hen was.

hier niet verder op in te gaan. Dit resulteerde in een verbreking van het bondgenootschap tussen België en Frankrijk in 1936. Belgische troepen vertrokken uit het Ruhrgebied. Zo daalde de macht van Frankrijk in het Ruhrgebied nog verder. Daarnaast was er ook sprake van een vermindering van de waarde van de Franse munteenheid, de frank. Zij besloten daarom dat het slimmer was om economische afspraken met Duitsland te maken en zich terug te trekken uit het Ruhrgebied. Ze dropen met gebogen hoofden af, terug naar Frankrijk. Duitsland kon zijn grootste industriegebied weer omarmen, maar niet voor een goed doel.⁵

Tweede Wereldoorlog

Het Ruhrgebied was ten tijde van de Tweede Wereldoorlog één van de grootste industriegebieden van Europa. Vanaf het begin van de oorlog was het voornamelijk ingericht met mijnen voor de steenkoolproductie en de staalindustrie. Door de jaren heen werd dit uitgebreid met machinebouw en het produceren van elektronica voor de oorlog.¹⁰ Hitler had grootste plannen voor de industrie in het Ruhrgebied. Hij zocht naar bedrijven die volledig toegewijd waren aan hem en zijn ambities. In het begin van de oorlog draaide het vooral om brandstof. Het Ruhrgebied produceerde maar liefst de helft van de petroleum die in het Derde Rijk gebruikt werd. Maar niet alles zag er zo kleurrijk uit. Voor en tijdens de oorlog was er juist sprake van brandstof tekort. Het ging hier vooral om de kolenproductie. Een paradoxale situatie, het Ruhrgebied stond juist bekend om zijn steenkolenmijnen. Veel bedrijven die de mijnen bestuurden, waren het niet eens met

waarden kunnen voldoen. En dat was precies wat er gebeurde. Mede doordat de herstelbetalingen deels in ruwe productiematerialen betaald werden, kon de Duitse economie niet optimaal profiteren van de productie van Duitse fabrieken en begon de economie te wankelen. Duitsland begon steeds meer schuld op te bouwen, wat leidde tot de Frans-Belgische bezetting van het Ruhrgebied op 11 januari 1923.³ Deze bezetting van een van de pilaren van de Duitse economie was een grote oorzaak van inflatie. De mijnwerkers begonnen een staking, omdat ze hun Duitse kool niet naar Frankrijk wilden zien gaan, maar de Duitse staat bleef hun lonen door betalen als een passieve manier van protest. Dit was een mooi voorbeeld van het belang van het Ruhrgebied. Door het uitblijven

van kool, staal en andere industrieproducten zakte de Duitse economie volledig in en daalde de Duitse mark in waarde. Niet alleen de waarde van de Duitse mark daalde, ook Frankrijk kreeg te maken met een waardedaling. Zij zagen de 'kolenkraan' uit Duitsland langzaam maar zeker dichtdraaien en Frankrijk kon niet langer druk uitoefenen op het Ruhrgebied.⁴ Toen Hitler in 1933 aan de macht kwam, vond hij dat het Ruhrgebied essentieel was voor het herstel van Duitsland. Wat de mensen toen niet wisten, was dat Hitler het Ruhrgebied wilde inrichten tot zijn wapenparadijs.³ Op 7 maart 1936 had hij er genoeg van. Hij nam een enorm risico door met nog geen 30.000 soldaten het Rijnland binnen te vallen, wat tot die tijd gedemilitariseerd was. De Geallieerden besloten

Hitlers wilde plannen. Zij wilden zich niet aan banden laten leggen en produceerden vaak niet zo veel als van hen gewenst was. Daarnaast weigerden de fabrieken in het Ruhrgebied slavenarbeid te hanteren. Hitler stond bekend om zijn lak aan het welzijn van arbeiders, waardoor dit een groot probleem voor hem vormde. Het Ruhrgebied werd niet volledig opgenomen in het Naziregime en, hoewel het genoot van de grote subsidies die Hitlers regering voor zware industrie aan de kant legde, werden er geen grote ontwikkelingen gedaan op het gebied van nieuwe technologie. Ondanks deze verouderde productiemethodes groeide het Ruhrgebied toch uit tot het hart van de wapenindustrie tijdens de Tweede Wereldoorlog.¹¹

Hitler begon al vroeg met het voorbereiden op een oorlog. Het Ruhrgebied speelde hier uiteraard een grote rol in. Het gebied was al ingericht op de oorlogsproductie en daar maakte Hitler gretig gebruik van. Panzertanks, vliegtuigen, artillerie, bommen, het rolde in grote getalen van de banden af. Het was een feit dat de kolenmijnen niet meer zoveel opbrachten als voorheen, maar het Derde Rijk had alsnog beschikking tot grotere hoeveelheden kool dan bijvoorbeeld Groot-Brittannië of Frankrijk. Tijdens de oorlog haalde Duitsland kool uit Oostenrijk en staal en wapens uit Tsjechoslowakije, waar slavenarbeiders in grote fabrieken dag en nacht met de productie bezig bleven.

Het Ruhrgebied was echter zeer kwetsbaar. Dit resulteerde in verschillende bombardementen waarvan het Ruhrgebied het doelwit was. Het was algemeen bekend dat er een omvangrijke wapenproductie in het Ruhrgebied aan de gang was. Daarnaast was het door zijn geografische ligging een kwetsbaar gebied voor luchtaanvallen. Maar toch waren deze twee feiten niet de grootste reden voor de bombardementen. Het Ruhrgebied was ook een grote leverancier van grondstoffen voor andere fabrieken in het Derde Rijk. Ondanks alle complicaties werd ongeveer 80 procent van alle Duitse kool in het Ruhrgebied gewonnen. Een groot deel hiervan werd gebruikt voor de productie die daar plaatsvond, maar een nog groter deel werd weggezonden. Het werd zowel over de spoorwegen als over waterwegen naar plaats van bestemming gebracht. Naast de fabrieken zelf waren de

Booming Business

Het Ruhrgebied was tijdens de Tweede Wereldoorlog een gewild doel voor vele bombardementen. Hieronder staan de bombardementen met de meeste impact op een rijtje.

1940

1941

1942

1943

Maart

Battle of the Ruhr

Een campagne van 5 maanden lang waarbij de Geallieerden strategisch plaatsden in het Ruhrgebied bombardeerden om de Duitse wapenproductie terug te dringen.

Mei

Operatie Chastise

De Britse RAF trok met 19 bommenwerpers naar het Ruhrgebied en verwoestte daar 2 dammen die belangrijk waren voor de watertoevoer naar de fabrieken.

1944

September

Oil Campaign

De Oil Campaign was een actie van de geallieerden om zoveel mogelijk van de Duitse brandstof aanvoer af te kappen. Ook de Duitsen bommenindustrie werd aangevallen. Het Ruhrgebied, samen met meerdere Duitse doelen, werd voor meerdere maanden strategisch gebombardeerd.

Oktober

Operatie Hurricane

24 uur lang werd het Ruhrgebied gebombardeerd om er chaos en paniek te veroorzaken. De Geallieerden wilden met deze actie laten zien dat zij superieur waren in het luchtruim. Door de bombardementen hoopten zij ook de toevoer van wapens naar het front en verdere communicatie te elimineren.

1945

TOTALE VERWOESTING

De bombardementen tijdens de Tweede Wereldoorlog, die voornamelijk door de RAF werden uitgevoerd, brachten grote verwoesting naar het Ruhrgebied.

spoorwegen die uit het gebied kwamen ook een belangrijk doelwit voor de geallieerde bommenwerpers.¹²

De Geallieerden waren vastbesloten om het Ruhrgebied te verwoesten. In maart 1943 begon de Slag om de Ruhr. Deze 5 maanden durende campagne was voornamelijk gericht op de staal-, wapen- en oliefabrieken die het Ruhrgebied rijk was. In totaal werden er 33 bombardementen uitgevoerd, waardoor 30 % van de totale productie niet meer mogelijk was.¹⁰

Eind maart 1945 begon de Ruhrkessel, de strijd om het Ruhrgebied. De Geallieerden begonnen het Ruhrgebied te omsingelen. Dit betekende tevens het einde van Duitse weerstand aan het Westerse front. Het Ruhrgebied werd slechts verdedigd door overblijfselen van een gedesoriënteerde Wehrmacht. Zij werden bijgestaan door enkele SS trainingseenheden, oudere mannen die vaak ook in de Eerste Wereldoorlog hadden meegevochten en een paar eenheden van de Hitlerjugend.¹³

Na twee wereldoorlogen met Duitsland werd er besloten dat het Ruhrgebied nooit meer grondstoffen voor de productie van wapens zal leveren. Maar Duitsland en andere landen waren nog wel afhankelijk van kolen en staal uit de regio.¹⁴

Na de Tweede Wereldoorlog

Na de Tweede Wereldoorlog werd Duitsland verdeeld

onder de Geallieerden. Groot-Brittannië, de Verenigde Staten, de Sovjet-Unie en Frankrijk kregen allemaal een deel. Een voorwaarde van Frankrijk was dat zij het Rijnland toegewezen zou krijgen, waar ook het Ruhrgebied onder viel. Door het bezetten van het Ruhrgebied zorgden de Geallieerden ervoor dat de Duitse Wapenindustrie geëlimineerd werd.

Uiteindelijk kreeg Frankrijk niet helemaal wat zij gewenst had. Ze kreeg een zetel, met veto recht, in een raad dat zich bezighield met alle zware industrie binnen Duitsland: the Allied Control Council. Dit was echter niet genoeg voor Frankrijk. Het land geloofde er plechtig in dat Duitsland onder de duim gehouden moest worden om een nieuwe oorlog te voorkomen. Dit wilde zij doen door een paar van Duitslands grootste industriegebieden onder

handen te nemen.

Toentertijd heerste er een koolcrisis in Frankrijk. Zij kreeg maar een klein deel van de kool gewonnen in het Franse deel van Duitsland en moest de rest kopen van de Verenigde Staten, wat duur was. De andere Geallieerden geloofden dat Duitsland de productie van onder andere kool hard nodig had om op te starten. Hierop reageerde Frankrijk met een plan, waardoor zij profiteerde van de koolproductie in het Ruhrgebied en het Saarland, maar genoeg overhield voor Duitsland om een bescheiden economie op te kunnen bouwen. Opnieuw leek het erop dat het Ruhrgebied in Franse handen zou vallen.

Nadat dit plan in duigen was gevallen door sterke opstand aan de kant van de andere Geallieerden, bleef Frankrijk azen op het economisch erg aantrekkelijke stukje grond. Een grote drijfveer

Dit zijn de politieke grenzen zoals ze na de Tweede Wereldoorlog in 1949 bepaald waren. Het bruine gebied geeft het Ruhrgebied aan, waar het International Authority of the Ruhr (IAR) controle over had.

van deze jacht op het Ruhrgebied was de wens van Frankrijk om machtig te worden in de staalindustrie. Voorheen exporteerde Frankrijk ijzererts naar Duitsland, waar het verwerkt werd en verder geëxporteerd. Frankrijk wilde het Ruhrgebied overnemen om er zo eindproducten te kunnen produceren, in plaats van halffabricaten zoals de Duitsers dit deden. Opnieuw hielden de andere Geallieerden de Franse plannen tegen. Zij waren namelijk van mening dat Duitsland, en heel Europa, alleen van de oorlog konden herstellen als West-Duitsland bestuurd werd als geheel, met een eigen regering.¹⁵

Om toch te voorkomen dat de Duitse industrie te machtig werd, richtten de Geallieerden een bestuursorgaan op te zetten die over alle kool- en staalindustrie in het Ruhrgebied zou gaan: de International Authority for the Ruhr. In Londen in 1949 besloten de Verenigde Staten, Groot-Brittannië, Frankrijk en de landen van de Benelux hoe de steenkool gewonnen in het Ruhrgebied over de landen verdeeld zou worden. Door deze afspraken hadden de landen van het Ruhrverdrag ook de West-Duitse economie in handen, die voornamelijk om het Ruhrgebied draaide.¹⁶

Heden

Vandaag de dag zijn er geen wapenfabrieken meer in het Ruhrgebied. Sommige bedrijven, die vroeger wel wapenfabrieken in het Ruhrgebied hadden

Er wordt door verschillende landen gretig gebruik gemaakt van de Leopard 2 tank, geproduceerd door het Duitse Rheinmetall

staan, hebben zich nu tot andere producten gericht.¹⁸ Denk hierbij ook aan ThyssenKrupp, dat nog steeds een grote speler is op het gebied van staal.¹⁹ Het enige grote Duitse wapenbedrijf is Rheinmetall. In 1990 heeft Rheinmetall zijn fabriek in Düsseldorf gesloten omdat het te klein werd en zijn ze verhuisd naar midden Duitsland. Rheinmetall heeft nog wel een aantal kantoren in het Ruhrgebied staan, met een hoofdkantoor dat zich nog wel in Düsseldorf bevindt. Het produceert allerlei moderne, geavanceerde wapensystemen, munitie en voertuigen. Het is uitgegroeid tot een grootmacht in de militaire productiesector met vele fabrieken

in Duitsland en ook een in Nederland. De producten verkopen ze over de hele wereld. Zo ook de Leopard 2, de meest gebruikte gevechtstank door het Duitse leger. Het is een van de beste tanks ter wereld en wordt ook door andere landen gretig in gebruik genomen.²⁰

De afgelopen jaren heeft er een grote verandering plaatsgevonden in het Ruhrgebied. Van een gebied dat voornamelijk gebruikt werd voor de wapenproductie en het winnen van steenkool en ijzer, is het veranderd naar een gebied met veel kantoren en voornamelijk lichte industrie. Het is nog steeds een groot economisch centrum, waar de hoofdkantoren van 16 van de 100 grootste Duitse bedrijven gevestigd zijn. Het Ruhrgebied vormt een thuis voor ongeveer 12 miljoen mensen, die samen voor 15% van het Duitse Bruto Binnenlands Product zorgen.

DE EUROPESE GEMEENSCHAP VOOR KOLEN EN STAAL

In 1951 werd er een internationale organisatie opgericht met als doel het bijeenbrengen van een aantal Europese landen dicht bij elkaar te brengen. Het droeg de naam de Europese Gemeenschap van Kolen en Staal en alle afspraken tussen de lidstaten van deze organisatie werden ondertekend in het Verdrag van Parijs. Deze organisatie was tevens bedoeld om nog een oorlog te voorkomen. Never Again was het ideaal wat door iedereen hoofd bleef spoken na twee allesverwoestende oorlogen. Het werd voorgesteld door de Franse minister van Buitenlandse zaken, Robert Schuman, voornamelijk om een oorlog tussen Frankrijk en Duitsland niet alleen te voorkomen, maar ook materieel onmogelijk te maken. Daarnaast werd de organisatie opgezet om de sterke concurrentie tussen verschillende Europese landen op het gebied van kolen en staal te verminderen. Hierin speelde het Ruhrgebied een belangrijke rol. De EGKS begon met 6 lidstaten: Frankrijk, West-Duitsland, Nederland, België, Luxemburg en Italië. Er kwamen steeds meer lidstaten bij en uiteindelijk groeide deze relatief kleine organisatie uit tot een samenwerkingsverband tussen 28 landen. Een bond die we tegenwoordig de Europese Unie noemen.¹⁷

Vlag van de EGKS

Door de jaren heen is het Ruhrgebied voor verschillende doeleinden gebruikt. Het is ingenomen en weer teruggegeven, om jaren later weer ingenomen te worden. De geschiedenis bewijst dat het Ruhrgebied een kern voor de Duitse economie blijft, zowel in tijden van oorlog, als in tijden van vrede. Kolen- en staalindustrie bleven een hoofdrol spelen. Vandaag de dag is de kolenindustrie sterk afgenomen, maar dit betekent niet dat het Ruhrgebied er minder belangrijk op wordt. Het is en was een van de pilaren van de Duitse staat. ■